

Wstęp

Zamek w Kruszwicy zajmuje szczególne miejsce w polskiej symbolice narodowej, dotyczy to zwłaszcza jego jedynej ocalałej części – Mysiej Wieży, jednym z najbardziej znanych obiektów historycznych w Polsce. Pojęcie „zamek” pojawia się w powszechnym użyciu późno, dopiero w XV wieku, niemal 100 lat po wybudowaniu zamku kruszwickiego. W czasach kazimierzowskich powszechnie używano określenia *gród*, stosowanego do obronnych złożeń zarówno drewniano-ziemnych jak i murowanych. Zamki kazimierzowskie są specyficznym zespołem średniowiecznych zamków w Polsce, charakteryzujących się różnorodnością form dostosowywanych do lokalnych warunków. Łączy je osoba fundatora i lokalizacja w strategicznych miejscach obrony państwa. Ranga i znaczenie tak ufortyfikowanych miejsc były często utrwalone od wielu wieków. Tak jak miało to miejsce w Kruszwicy, gdzie ceglany zamek powstał w południowej części wcześniejszego, ufortyfikowanego wczesnośredniowiecznego grodu.

Posadowiono go na Wyspie Zamkowej (Grodowej). Obok znajdował się Przygródek, położony przy zamku i będący jego gospodarczym zapleczem, oraz system fos. W 1 poł. XIV wieku, przed budową ceglano-kazimierzowskiego zamku, wznosiła się w tym drewniana fortalicja, znana ze źródeł jako *nobile castrum*, w latach 1332-43 zajęta przez wojska krzyżackie.

Miejsce w którym pobudowano kruszwicki zamek miało od wieków duże znaczenie strategiczne. Gopło o zabagnionych brzegach stanowiło poważną barierę wodną na szlaku wschód-zachód. Przeprawy istniały tylko w nielicznych miejscach, Kruszwica stanowiła więc główny węzeł komunikacyjnej sieci, lądowej i wodnej. Nieodłączną częścią kompleksu kruszwickiego było lokowane na początku XIV wieku, na prawie magdeburskim miasto.

Głównym celem tego tomu było przedstawienie wyników badań nad dziejami zamku kruszwickiego, architektoniczną historię jego powstania i przeobrażeń, oraz *Kalendarium* najważniejszych wydarzeń historycznych. Studia nad stratygrafią i chronologią jego poziomów osadniczych, pozwoliły na bardziej wnikliwe przedstawienie wyników badań nad wyposażeniem zamku (systemy grzewcze, oszklenia i szkło użytkowe czy materialne wyznaczniki obecności jego mieszkańców.

Introduction

The castle in Kruszwica plays an exceptional role in Polish national symbolism, and in particular its only surviving part - the Mouse Tower, one of the most famous historical buildings in Poland. The term “castle” didn’t appear in common use until much later, in the 15th century, nearly 100 years after its construction. In the 14th century, the *stronghold* was commonly used, in reference to defensive compounds, both wood-earth and masonry.

The castle was founded in the southern part of the island at that time (now the Stronghold or Castle Island), on the remains of an early medieval stronghold and later a small princely keep, destroyed in 1271. In the first half of the 14th century, before the construction of the brick castle, this was the site of another wooden fortress, which sources refer to as the *nobile castrum*, occupied by the Teutonic army between 1332 and 1343. Next to it was the so-called barmkin, which was its utility base, along with a system of moats.

The exact location where the Kruszwica castle was built, along with its extensive infrastructure, had been of key strategic significance for centuries. Lake Gopło was a major water barrier along the east-west route. There were only a few crossings in certain places, so Kruszwica was the main hub of the land and water communication network. An inseparable part of the Kruszwica complex was the city founded on Magdeburg law at the beginning of the 14th century.

Castles built during the times of Casimir the Great, so-called “Casimirian castles” are a specific group of medieval Polish strongholds, characterized by a variety of forms adapted to local conditions. The common thread of these strongholds is the person who founded them and their location in sites which were strategic to the defence of the State. The rank and significance of such fortified places were often preserved for many centuries, and the case of Kruszwica was no different.

The main goal of this volume is to present the results of research on the history of Kruszwica Castle, the architectural story behind its creation and transformations, and a *Calendar* with the most important historical events. Studies on the stratigraphy and chronology of the castle settlement levels allowed for a more in-depth presentation of the results of research on castle equipment (heating systems, glazing and utility glass or material determinants of the presence of its inhabitants.

